

'IK BEN EEN VECHTER'

*Ex-politieagent KATHRYN
BOLKOVAC stelde in BOSNIË
het gedrag van haar collega's aan
de kaak. Dat werd niet gewaardeerd;
ze kon VERTREKKEN.
Maar ze schreef er wel een BOEK
over, waar weer een FILM
van werd gemaakt. We spreken haar.*

tekst Minou op den Velde _ fotografie Teska Overbeeke

De Amerikaanse politieagente Kathryn Bolkovac vertrok in 1999 als lid van de International Police Task Force naar Bosnië om daar de lokale politie te monitoren. Toen ze onthulde dat internationale politiecollega's van DynCorp en de Verenigde Naties zich schuldig maakten aan misbruik en vrouwenhandel werd ze ontslagen. Ze vocht het met succes aan en schreef het boek *Klokkenluider in Bosnië*. Haar verhaal werd gedramatiseerd in de speelfilm *The Whistleblower*, met in de hoofdrol Rachel Weisz. Kathryn, die inmiddels een paar jaar in Nederland woont, moest haar politiecarrière vaarwel zeggen. 'Mijn openhartigheid is mijn ondergang geworden.'

Je bent moeder van drie kinderen. Toch vertrok je vanuit Amerika naar Bosnië. Waarom?

'Deels vluchtte ik vanwege een gebroken hart, doordat mijn tweede huwelijk na zeven jaar nogal abrupt eindigde. En mijn kinderen uit mijn eerste huwelijk leden nog steeds onder de constante spanning tussen hun vader en mij – dat was een goede reden om naar Bosnië te gaan. Bij de politie van Lincoln, Nebraska waren bovendien weinig doorgroei-mogelijkheden. Ik wilde mijn horizon verbreden, het land van mijn voorouders verkennen, en op zoek gaan naar mezelf.'

Waarom wilde je jezelf zoeken?

'Voor mijn 24ste had ik al drie kinderen. Ik groeide op op een boerderij en vanaf mijn twaalfde paste ik de hele dag op mijn zusjes. Verantwoordelijk zijn en hard werken kwamen altijd op de eerste plaats. Naar feestjes ging ik nooit, ik besteedde mijn tijd liever aan sporten en school. Halverwege de dertig realiseerde ik me dat ik nooit echt een zorgeloze jeugd had gekend. Bosnië zag ik als een groot avontuur, een vorm van *soul searching*.'

Wat herinner je je van je eerste tijd daar?

'Bij de politie in Lincoln was ik gespecialiseerd in zedenzaken. In Bosnië was ik ingehuurd als waarnemer van de Bosnische politie, maar na een tijdje ging me ik bezighouden met huiselijk geweld,

en later met onderzoek naar vrouwenhandel. De eerste trainingsweek op het VN-hoofdkwartier in Sarajevo voelde alsof ik een vleesmarkt betrad. Van de 42 Amerikanen waren er vijf vrouw. Mannen van allerlei divisies probeerden de nieuwe vrouwelijke rekruten over te halen om in hun kamp te werken. Het was lachwekkend. Op de werkvloer werd ik niet gelijk behandeld als mijn mannelijke collega's en vaak lastig gevallen. Het was heel normaal om boven het bureau van je chef een *Playboy*-kalender te zien hangen – nogal ongepast als je bedenkt wat voor werk wij deden.'

WEERZINWEKKEND

Wanneer ontdekte je dat sommige politiecollega's prostituees uitbuiten?

'De eerste aanwijzing kreeg ik tijdens een training in Amerika. Een collega merkte op dat hij wel wist waar we leuke twaalf- tot vijftienjarige meisjes konden

'Ik schat dat minstens tien procent van de INTERNATIONALE politiemensen betrokken was bij PROSTITUTIE, vrouwen smokkelen en kopen als SLAVIN...'

vinden in Bosnië. We dachten dat we hem misschien niet goed hadden begrepen. Maar eenmaal daar bleek het menens. In de heuvels rond de steden waren veel stripclubs en bordelen, vermomd als gewone bars of restaurants. Na werktijd stonden daar allerlei internationale voertuigen en VN-wagens voor de deur. Al snel vlogen de geruchten me om de oren dat er collega's uit verschillende landen naar huis waren gestuurd vanwege omgang met prostituees.'

Een van de bizarste verhalen uit je boek gaat over een naaste collega.

'Die collega, een ex-marinier, vertelde op een avond dat hij zo verdrietig was

omdat zijn vriendin was weggelopen. Ik dacht dat hij misschien iets had met een collega, maar hij zei dat hij haar had gekocht in een bar. Ik kon mijn oren niet geloven. Ik zei: "Realiseer je je wel dat die vrouwen hier niet vrijwillig zijn? En nu vertel je me dat je haar gewoon even gekocht hebt?" "Tuurlijk," zei hij, "dat doet iedereen!"'

Welke zaak is je het meest bijgebleven?

'O, ik heb zo veel weerzinwekkende verhalen gehoord. Een meisje in een club werd gedwongen naakt te dansen terwijl ze twee elektriciteitsdraden vasthield, bijvoorbeeld. Regelmatig vonden we schaars geklede meisjes drijvend in de rivier. Bij de autopsies bleken het vaak meisjes uit Moldavië, Oekraïne en Roemenië. Gaandeweg vielen de puzzelstukjes op hun plaats: wie haalt deze meisjes naar dit land, wie betaalt het? De Bosniërs hadden er geen geld voor. Het leek erop dat de lokale maffia de boel runde met andere Oost-Europese criminelen én internationale politiemensen. Ik schat dat minstens tien procent van de internationale politiemensen betrokken was bij het faciliteren van prostitutie, documenten

vervalsen, vrouwen smokkelen en kopen als slavin... Maar onze contingentscommandant mailde me doodleuk: "Als die meisjes echt in moeilijkheden zijn, waarom fluisteren ze dat dan niet in

ons oor als we ze ontmoeten in die bars?"'

Die meisjes werden naar Bosnië gesmokkeld om de internationale politiemacht te bedienen.

'Precies. En zodra een internationale waarnemer van de VN of een NGO betrokken bleek bij een zedenzaak werd hij gewoon naar huis gestuurd en ontslagen. Alle landen deden dat zo, en er is nooit iemand strafrechtelijk vervolgd.'

Waarom werden daders nooit vervolgd?

'Voordat je kunt vervolgen moet je een onderzoek kunnen doen. Als iemand zo'n zaak meldt is het onduidelijk aan →

wie het rapport moet worden overgedragen en wie het daadwerkelijk gaat onderzoeken. Zo'n slachtoffer wordt na haar aangifte hooguit een weekje in een safe-house gezet, en daarna naar haar eigen land overgebracht. Er wordt geen onderzoeker op de zaak gezet en niemand heeft de bevoegdheid om naar andere landen te reizen om daar die meisjes voor getuigenverhoor op te sporen. Er moet wetgeving komen op het gebied van misdadingen door internationals. Maar dan moeten onderzoekers wél grensoverschrijdende bevoegdheden krijgen om misdaden aan te pakken. Want er is geen rechter die zo'n zaak aanneemt zonder diepgravend onderzoek.'

Dus jouw club waarnemers zat daar alleen voor de Bühne?

'Absoluut! Wij waren daar om te waarnemen en te trainen, niet als operationele politieagenten. We droegen geen wapens, we hadden niet eens de bevoegdheid om mensen te arresteren.

In mijn tweede jaar ging ik werken op het VN-hoofdkwartier in Sarajevo. Op zeker moment was er een zaak waarbij een oriëntaalse man bij een bar om prostituees vroeg om die vervolgens in zijn VN-voertuig naar een feest te brengen. Ik stuurde het rapport, compleet met de nummerplaat van de auto en een beschrijving van de bestuurder, naar mijn superieuren. Even later kreeg ik het terug met een geeltje erop van Jacques Paul Klein (de leider van de missie in Bosnië, red.): "Dit is een maand geleden afgehandeld." Ik dacht: nou joepie! (schatert) Wat bedoelt hij daarmee? Mijn supervisor zei: "Kathy, je moet kopieën gaan bewaren van dit soort zaken, want er zullen er nog veel meer volgen." Ik was gefrustreerd, en beschreef in een e-mail aan vijftig collega's en hooggeplaatste VN'ers wat ik allemaal had gezien, met als onderwerp: *lees dit niet als je een zwakke maag of een slecht geweten hebt*. Na die mail begonnen mijn superieuren me te bedreigen met dingen als: "We weten niet of je straks nog een baan hebt, je bent overspannen!" Van bevriende

collega's hoorde ik dat mijn leven mogelijk in gevaar was. Uiteindelijk werd ik teruggeplaatst naar een lagere functie en heb nog vier maanden gediend, maar zonder mijn mond te houden. Ze namen aan dat ik wel zou opgeven. Maar ik ben een vechter.'

Was je als kind ook zo heldhaftig?

'Helaas wel ja. Ik ben te openhartig, en dat is uiteindelijk mijn ondergang geworden. Ik kwam ook altijd op voor anderen op het schoolplein, en thuis was ik de vredebewaarder tussen mijn zusjes.

De laatste weken in BOSNIË heb ik met een TAPERECORDER onopvallend OPGENOMEN hoe mijn superieuren me BEDREIGDEN'

Rechtvaardigheid vond ik heel belangrijk. Van nature ben ik verlegen, en een loner. Maar als het moest was ik niet bang om een klap uit te delen.'

ROEPING

Uiteindelijk werd je ontslagen omdat je gefraudeerd zou hebben met je urenstaat.

'Ik was een dag te laat geweest voor mijn dienst, omdat mijn vlucht was geannuleerd. Ik heb die dag een latere dienst gewerkt, die mijn baas ook had afgetekend. Gelukkig heb ik de laatste weken in Bosnië met een taperecorder opgenomen hoe mijn superieuren me bedreigden. Zonder dat bewijs had ik mijn zaak nooit gewonnen.'

Is er een moment geweest waarop je het niet meer trok?

'Ik ben nooit uit mijn dak gegaan in bijzijn van mijn collega's, zoals Rachel doet in de film. Maar ik huilde mezelf vaak in slaap. Nadat ik het land verliet ben ik een week in bed gebleven, om te herstellen.'

Je woont nu in Nederland, met je geliefde die destijds ook als waarnemer in Bosnië werkte. Hoe moeilijk was het om je leven weer op te bouwen?

'Extreem moeilijk. Als ik solliciteerde bij NGO's en VN-organisaties, kwam ik nooit verder dan het tweede of derde gesprek. Terug in de VS ging ik verpleging studeren, maar ik voelde me zo ongelukkig. Het politiewerk was na twaalf jaar een deel van mezelf geworden, en ik wist dat ik nooit meer bij de politie zou worden aangenomen. In 2007 emigreerde ik naar Nederland en vond ik een simpel baantje als typist. Langzaam promoveerde ik naar managementniveau. In mijn huidige baan overzie ik alle contracten voor een internationaal veilinghuis. Het is heel moeilijk voor politiemensen om zichzelf opnieuw uit te vinden als ze het corps hebben verlaten, want je kijkt anders naar wat goed en fout is. Het is een

roeping. Geen enkele baan zal mij ooit dezelfde bevrediging geven.'

Onlangs lekte een video uit waarop een jongen in Haïti door VN-medewerkers wordt verkracht – niemand is veroordeeld. Tien jaar

na jouw zaak lijkt er weinig veranderd. Was het het waard?

'Moeilijke vraag. Was het het waard voor mij persoonlijk? Nee. Ik ben mijn carrière kwijtgeraakt, financieel zat ik aan de grond, en ik moet tot mijn zeventigste werken om nog een klein pensioen te hebben. Ik heb gedaan wat mijn hart, hersens en geweten me opdroegen, en daar moet ik nu mee zien te leven. Mensen noemen mij een klokkenluider, daar heb ik ook moeite mee.'

Heb je de titel van je boek niet zelf gekozen dan?

'Nee, dat was de keuze van mijn uitgever. Bij een klokkenluider stel ik me een klikspaan voor, ik wil niet dat mensen me zo zien. Er zijn in Bosnië gróte misdaden begaan. Hoe kan een agent een klokkenluider zijn als het zijn taak is om criminelen op te pakken?' ←

Kathryn Bolkovacs boek ligt in de winkel, 'The Whistleblower' van regisseur Larysa Kondracki is nu te zien in de bioscoop